

บทที่ 1

ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการสัมมนา

การสัมมนาทางโสตทัศนศึกษา

ในปัจจุบันวิชาความรู้ในด้านต่าง ๆ ได้เจริญก้าวหน้าไปเป็นอย่างมาก ในการแสวงหาความรู้นั้น ไม่เฉพาะที่จะสามารถแสวงหาได้จากภายในห้องเรียน หรือ โดยการสอนของครูอาจารย์เท่านั้น นักศึกษาอาจหาได้จากที่อื่น ๆ มากมาย เช่น การค้นคว้าหาหนังสือจากในห้องสมุด อ่าน จากการเชิญวิทยากรมาบรรยาย จากการแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน ในการเรียนวิชาการสัมมนานั้น ในวงการศึกษโดยทั่วไปมักจะกำหนดให้นักศึกษาที่กำลังเรียนในปีหลัง ๆ ได้เรียนกัน โดยตั้งเอาเกณฑ์ไว้ว่านักศึกษาที่จะเรียนวิชาสัมมนาได้นั้น จะต้องมีความรู้ในสาขาวิชานั้น ๆ มาอย่างเพียงพอ โดยเรียนวิชาเอก วิชาโท และวิชาบังคับ จนกระทั่งครบถ้วนตามเกณฑ์ เพียงพอที่จะนำมาแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกันได้ หรือ สามารถไปค้นคว้าหาความรู้มาเพิ่มเติมได้ โดยมีความรู้ที่จะไปค้นหาเรื่องที่ต้องการได้

ความหมายของคำว่า “สัมมนา”

คำว่า “สัมมนา” เดิมทีเดียวไม่ใช่คำในภาษาไทย หากแต่เป็นคำที่มาจากภาษาอังกฤษ คือคำว่า “Seminar” ซึ่งหมายถึง การคิดร่วมกัน หรือการร่วมกันคิด โดยการรวมเอาบุคคล

ที่มีความสนใจในสิ่งเดียวกัน ในเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะ มาร่วมแสดงความคิดเห็น ใช้ประสบการณ์ ตลอดจนความรู้ความสามารถที่มีอยู่ เพื่อประโยชน์ในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ให้ลุล่วงไป

สำหรับการสัมมนาทางโสตทัศนศึกษานั้น ก็นิยมใช้กันทั้งในบรรดาผู้ที่มีความรู้ทางด้านโสตทัศนศึกษา เช่น บรรดาอาจารย์ นักโสตทัศนศึกษา นักศึกษา ฯลฯ มาร่วมกันแสดงความคิดเห็น มาประชุมร่วมกัน มีการอภิปราย บางครั้งอาจมีการเชิญวิทยากรมาชี้แจง มีการแบ่งงานกันไปทำการค้นคว้า หลังจากนั้นก็นำมารายงานให้ที่ประชุมทราบ มีการถกเถียงกันเพื่อหาข้อยุติ ในประเด็นต่าง ๆ เมื่อได้ข้อยุติที่เชื่อถือได้แล้วก็จะนำมารายงานให้กับผู้สนใจโดยทั่วไป เพื่อเป็นประโยชน์ต่อวงการศึกษาคือต่อไป

วัตถุประสงค์ของการสัมมนา

ในการจัดสัมมนาทางโสตทัศนศึกษานั้น อาจกำหนดวัตถุประสงค์ที่สำคัญออกได้เป็น 5 ประการด้วยกัน ในการจัดสัมมนาเรื่องใดเรื่องหนึ่งนั้นอาจเพื่อวัตถุประสงค์ประการใดประการหนึ่ง หรือหลาย ๆ ประการก็ได้ วัตถุประสงค์ดังกล่าวได้แก่

1. เพื่อการแก้ปัญหาร่วมกัน การกำหนดหัวข้อของการสัมมนาเพื่อสนองความต้องการประการนี้นั้น เนื่องมาจากการเกิดปัญหาในเรื่องใดเรื่องหนึ่งขึ้นมา ปัญหาดังกล่าวนี้อาจจะเนื่องมาจากบุคคลหลาย ๆ ฝ่าย จำเป็นที่จะต้องมีการปรึกษาหารือกัน เช่น ปัญหาการใช้โสตทัศนอุปกรณ์ในโรงเรียน ปัญหาการฝึกงานโสตทัศนศึกษา ปัญหาการเรียนการสอนโสตทัศนศึกษา ปัญหาการให้บริการทางโสตทัศนศึกษา ฯลฯ จะเห็นว่าในหัวข้อดังกล่าวนี้จะเกิดจากการพิจารณาจากฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดไม่ได้ จะต้องเกิดจากหลายฝ่ายให้การพิจารณาร่วมกัน อาจจะต้องมีทั้งทางเจ้าหน้าที่โสตทัศนศึกษา ซึ่งเป็นผู้ที่ให้บริการงานทางโสตทัศนศึกษา บรรดาอาจารย์ต่าง ๆ ซึ่งเป็นผู้รับบริการ ผู้บริหารโรงเรียนซึ่งเป็นผู้กำหนดนโยบาย บรรดานักเรียนซึ่งเป็นผู้ที่ถูกนำเอาอุปกรณ์ต่าง ๆ มาใช้สอน

2. เพื่อการกำหนดนโยบาย หรือ การตัดสินใจ การกำหนดหัวข้อของการสัมมนาเพื่อสนองความต้องการประการนี้นั้น เนื่องมาจากการที่คณะผู้ทำงานทางด้านโสตทัศนศึกษา หรือ ผู้ที่อยู่ในวงการโสตทัศนศึกษามีปัญหาร่วมกัน หากขึ้นปล่อยไว้อาจจะมีผลให้ปัญหานั้น ๆทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้อาจจะเนื่องจากหน่วยงานที่ทำงานโสตทัศนศึกษา มีการทำงาน

ก้าวต่อกัน หรือ ทำงานซ้ำซ้อนกัน บางครั้งอาจจะมีการแย่งงานกันทำ ในที่สุดก็ส่งผลให้การ
ทำงานในแต่ละหน่วยงานเป็นไปอย่างไม่มีประสิทธิภาพ เกิดความเสียหายด้วยกันทุก ๆ ฝ่าย
จึงจำเป็นต้องมีการสัมมนาด้วยกัน เพื่อเป็นการกำหนดเป็นนโยบายร่วมกัน หัวข้อของการ
สัมมนาเกี่ยวกับงานทางโสตทัศนศึกษา ได้แก่ แนวทางการจัดการสอนวิชาโสตทัศนศึกษา
ในอนาคต การผลิตบัณฑิตทางโสตทัศนศึกษาในปัจจุบัน การกำหนดนโยบายการเปิดวิชา
สอน วิชาทางประชาสัมพันธ์ การสื่อสารมวลชน และ โสตทัศนศึกษา ในมหาวิทยาลัยรามคำแหง

ในการสัมมนานี้เกิดจากแรงผลักดันของการแข่งขันกันทำงานของหน่วยงาน เช่น
การสอนวิชาโสตทัศนศึกษานั้นมีการเปิดสอนในหลาย ๆ สถาบัน เช่น คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ วิทยาลัยครูต่าง ๆ ซึ่งก็ได้ผลิตผู้ที่จบปริญญาตรี
ทางการศึกษา (โสตทัศนศึกษา) ออกมาเป็นจำนวนมาก ต่างฝ่ายต่างก็เร่งผลิตกันออกมาโดย
ไม่คำนึงถึงข้อจำกัดของตลาด หากไม่ได้มีการพูดจาทกลงกัน ในที่สุด ปัญหาที่ผู้จะเกิดขึ้นตามมา
ก็คือผู้ที่จบทางสาขานี้ก็จะหางานทำไม่ได้ แล้วก็เป็นผลเสียร่วมกัน ฉะนั้นในปัญหาดังกล่าวนี้
บรรดาคณะอาจารย์ที่อยู่ในหน่วยผลิตบัณฑิตต่าง ๆ จะต้องมีการสัมมนาด้วยกัน เพื่อกำหนด
เป็นนโยบายร่วมกัน เช่น ว่าจะผลิตบัณฑิตให้มีความสามารถทางด้านใดบ้าง จำนวนเท่าใดจึงจะ
ไม่มากพอที่จะทำให้เกิดการหางานทำไม่ได้ ควรจะมีการแลกเปลี่ยนอาจารย์ที่สอนในวิชาต่าง ๆ
กันได้หรือไม่ เพื่อให้นักศึกษาได้รับความรู้จากผู้ที่มีความเชี่ยวชาญในวิชานั้น ๆ จริง ๆ มี
การร่วมแต่งตำราหรือหนังสืออ่านประกอบร่วมกันหรือไม่ เพื่อที่จะได้ให้นักศึกษาในแต่ละ
สถาบันได้ใช้หนังสือร่วมกัน ทำให้สามารถจัดซื้อตำราได้ในราคาที่ถูกลง และ หนังสือมีคุณภาพสูง
ขึ้นในลักษณะดังที่ได้กล่าวมานี้ จำเป็นอยู่เองที่บรรดาผู้ที่เกี่ยวข้องจะต้องมาร่วมกันสัมมนา
ร่วมกันคิดและหาข้อยุติ ผู้เข้าร่วมสัมมนาอาจจะประกอบด้วยบุคคลหลาย ๆ ฝ่าย เช่น ผู้บริหารใน
สถาบันที่มีการสอนทางโสตทัศนศึกษา บรรดาศิษย์เก่าที่ได้เรียนจบไปแล้วและทำงานใน
หน่วยงานต่าง ๆ ผู้แทนของหน่วยงานต่าง ๆ ที่รับผู้ที่จบสาขาโสตทัศนศึกษาเข้าทำงาน ทั้งใน
ส่วนที่เป็นของทางราชการ และ เอกชน

เมื่อได้ข้อมูลจากบุคคลหลาย ๆ ฝ่ายแล้ว ก็จะเป็นแนวทางที่จะกำหนดนโยบายร่วมกัน
มีการประสานงานกันในเวลาต่อมา ซึ่งจะเป็นผลดีต่อผู้ที่เกี่ยวข้องทุก ๆ ฝ่าย ดีกว่าการที่ต่างคน
ต่างทำกันไป และ ในที่สุดก็เกิดผลเสียหายร่วมกัน

3. เพื่อแลกเปลี่ยนผลงานการค้นคว้าวิจัย ในสถาบันการศึกษาโดยทั่วไปมักจะกำหนดหน้าที่ของอาจารย์ที่สอนไว้ว่าจะต้องมีหน้าที่สอนวิชาต่าง ๆ แก่นักศึกษา นอกจากนั้นจะต้องทำการค้นคว้าหาความรู้ในเรื่องต่าง ๆ จนกระทั่งเป็นผู้เชี่ยวชาญได้ในสาขานั้น ๆ และ นอกจากนั้นยังจะต้องทำการวิจัยในเรื่องต่าง ๆ อยู่เป็นนิจ ในสาขาวิชาโสตทัศนศึกษาก็เช่นเดียวกัน ผู้ที่ทำงานทางด้านนี้ หรือ ผู้ที่สอนทางด้านนี้ จะต้องไม่ใช่ผู้ที่มีความรู้เฉพาะเท่าที่เรียนมาในสถาบันการศึกษาเท่านั้น ยังจะต้องหาความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมอและตลอดเวลา ผู้ที่สอนวิชาการถ่ายภาพก็ต้องฝึกหัดการถ่ายภาพด้วยตนเอง จะต้องเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับวงการถ่ายภาพ อาจจะโดยการส่งภาพเข้าร่วมประกวด โดยการเข้าเป็นคณะกรรมการตัดสินภาพถ่าย หรือจัดรายการทัศนศึกษา โดยการจัดพานักศึกษาหรือผู้สนใจเข้าเยี่ยมชม ห้องล้างฟิล์มและอัดขยายภาพ สืบตามห้องปฏิบัติการต่าง ๆ จนกระทั่งกล่าวได้ว่ามีความเชี่ยวชาญในวิชาที่ตนเองสอนจริง ๆ ควรจะมีความรู้มากกว่านักศึกษาที่เรียนหลาย ๆ เท่า เพื่อที่เมื่อนักศึกษาซักถามจะได้สามารถให้ความกระจ่าง และ หายสงสัยจริง ๆ สามารถที่จะให้ข้อแนะนำเมื่อนักศึกษาต้องการความชำนาญในเรื่องหนึ่งเรื่องใดโดยเฉพาะ

ส่วนผู้ที่สอนวิชาผลิตรายการวิทยุ หรือ โทรทัศน์ ก็ควรจะต้องเป็นผู้ที่เคยจัดรายการวิทยุ หรือ โทรทัศน์เพื่อการศึกษาจริงๆ หรือ เคยบริหารกิจการประเภทนี้มาจริงๆ และ จะต้องมีความสามารถในการที่จะนำเอาความรู้ นั้น ๆ มาถ่ายทอดได้เป็นอย่างดี หากบรรดาอาจารย์ที่สอนวิชาต่าง ๆ เหล่านี้มีลักษณะดังกล่าวแล้ว การสอนก็จะเป็นผลดี การวางพื้นฐานความรักในอาชีพก็จะเป็นไปได้ดี

แต่อย่างไร ก็ตามการที่จะให้บรรดาอาจารย์มีลักษณะที่เป็นผู้สอนดี สามารถอธิบายเรื่องราวต่าง ๆ ได้เข้าใจได้ดี ตลอดจนมีความรู้และประสบการณ์ในเรื่องนั้น ๆ เป็นอย่างดีไม่ใช่เป็นของง่าย ด้วยเหตุนี้เองบรรดาอาจารย์ที่สอนทางด้านโสตทัศนศึกษาจึงจำเป็นต้องไปปฏิบัติงานในด้านต่าง ๆ เช่น กรรมการประชาสัมพันธ์ของมหาวิทยาลัย ผู้ควบคุมรายการ วิทยุ และ โทรทัศน์ เพื่อการศึกษา เป็นต้น

การสัมมนาเพื่อวัตถุประสงค์ในการแลกเปลี่ยนผลงานการค้นคว้าและวิจัยนี้เองเป็นประโยชน์ในการที่บรรดาอาจารย์จะได้แลกเปลี่ยนผลงานการค้นคว้าและการวิจัยกัน ทำให้บรรดาอาจารย์แต่ละคนได้รับฟังความคิดเห็นจากผู้ที่ทำการค้นคว้า หรือ ทำการวิจัยโดยตรงมีโอกาส

ตั้งคำถามหรือซักถาม และ ได้รับคำอธิบายเกี่ยวกับรายละเอียดต่าง ๆ เพิ่มเติมนอกเหนือไปจากที่อ่านในผลงานวิจัย ทำให้เกิดแนวความคิดในการที่จะค้นคว้าวิจัยในเรื่องอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องต่อไป เป็นการสร้างบรรยากาศทางวิชาการให้มากยิ่งขึ้น

4. เพื่อเพิ่มพูนความรู้ ความสามารถ และ ประสบการณ์ วัตถุประสงค์ประการนี้ มักจะเกิดแก่บรรดาผู้ที่เริ่มเข้ามาสู่วงการโสตทัศนศึกษาใหม่ ๆ การเข้าร่วมสัมมนาก็จะเป็นการช่วยเพิ่มพูนความรู้ในด้านโสตทัศนศึกษาให้มากยิ่งขึ้น ความรู้ที่ได้จากการเรียนภายในชั้นเรียนมาบ้างแล้ว เมื่อมาผสมกลมกลืนกับการที่ได้ฟังการบรรยายจากวิทยากรที่คณะกรรมการจัดการสัมมนาได้เชิญมา ได้รับเอกสารที่มีผู้เสนอเข้าประกอบการสัมมนา ได้ออกไปศึกษานอกสถานที่พร้อม ๆ กับบรรดาผู้เข้าร่วมสัมมนาทั้งหลาย ได้ฟังความคิดเห็นจากผู้เข้าร่วมสัมมนา บางครั้งอาจมีข้อถกเถียงกัน มีการอภิปรายกันอย่างกว้างขวาง ผู้ฟังก็มีโอกาสติดตามความคิดเห็นของแต่ละคน ได้มีโอกาสที่จะร่วมตัดสินใจหรือออกความคิดเห็น หรือ อย่างน้อยมีส่วนร่วมในการลงมติ ซึ่งอาจจะอยู่ในรูปของการให้ยกมือ หรือ ลงคะแนนลับก็ตาม

นอกจากนั้นผู้ที่เข้าสู่วงการโสตทัศนศึกษาใหม่ ๆ ยังมีโอกาสที่จะได้รู้จักกับบุคคลในหน่วยงานต่าง ๆ ในช่วงที่มีการหยุดพักรับประทานอาหารกลางวัน หรือ ระหว่างรับประทานอาหารว่าง หรือ อาจจะได้ซักถามวิทยากรที่มาบรรยายในรายละเอียดต่าง ๆ ที่ตนสนใจเป็นพิเศษ และ นอกจากนั้นในระหว่างที่ไปศึกษานอกสถานที่ บรรดาผู้เข้าร่วมสัมมนาก็ยังได้มีโอกาสพบปะกันเป็นส่วนตัว ทำให้สัมพันธ์ภาพต่าง ๆ ดีขึ้น และ เป็นผลดีต่อการทำงานต่อไปในอนาคต ซึ่งจะทำให้ผู้เข้าร่วมสัมมนาได้เพิ่มพูนความสามารถและประสบการณ์ให้มาก ๆ ยิ่งขึ้นไป

5. เพื่อร่วมกันพิจารณาหาข้อสรุป วัตถุประสงค์นี้มักเป็นที่นิยมกันในวงการศึกษากายหลังจากที่มีผู้เสนอผลงานวิจัยในรูปแบบต่าง ๆ กันแล้ว ก็จะได้ทราบผลในรูปแบบที่แตกต่างกันมากมาย เช่น จากการวิจัยพบว่า เด็ก ๆ ชอบแม่สีมากกว่าสีผสม เด็ก ๆ ชอบรูปวาดมากกว่ารูปถ่าย เด็ก ๆ ชอบภาพสีมากกว่าชอบภาพขาวดำ เด็ก ๆ ชอบภาพการ์ตูนมากกว่าภาพที่เป็นทิวทัศน์ ฯลฯ จากผลของการวิจัยในลักษณะดังกล่าวนี้เอง เมื่อมีการนำมาสัมมนากัน ในที่สุดก็อาจจะได้ข้อสรุป เช่น ในการจัดทำอุปกรณ์การสอนสำหรับเด็กนักเรียนในชั้นประถมศึกษา

ควรจะใช้ภาพวาดระบายสี โดยเลือกใช้แม่สีง่าย ๆ อาจจะไม่ให้เหมือนกับธรรมชาติจริง ๆ แต่ควรมีลักษณะใกล้เคียง เช่น ท้องฟ้าควรใช้สีฟ้า ท้องทุ่งนาใช้สีน้ำตาล ดวงอาทิตย์ใช้สีเหลือง หากเป็นตอนเช้าหรือตอนเย็นใช้สีแดง เมฆใช้สีขาว สนามหญ้าใช้สีเขียว ฯลฯ ในภาพเดียวกัน ควรใช้เพียง 3-5 สี ภาพไม่ควรให้รายละเอียดมากนัก ตัวอักษรควรมีขนาดโตพอสมควรเป็นตัวหนังสือที่อ่านง่าย ใช้ประโยคสั้น ๆ ซึ่งข้อสรุปต่าง ๆ ที่ได้จากการวิจัยนี้จะเป็นผลดีต่อการเรียนการสอนต่อไป เพราะข้อมูลที่นำเชื่อถือกว่าการศึกษาหาความรู้ในสมัยโบราณ ความรู้ในสมัยก่อนนั้นอาจจะเกิดจากการพิจารณาเพียงคน ๆ เดียว ไม่มีการประเมินค่าหรือทดสอบข้อเท็จจริง ฉะนั้นความเป็นจริงบางอย่างจึงอาจจะเป็นจริงอยู่เฉพาะช่วงระยะเวลาหนึ่ง ๆ เท่านั้น เช่น ของหนักตกลงมาเร็วกว่าของเบา โลกเป็นศูนย์กลางโดยมีดวงอาทิตย์และดวงจันทร์หมุนรอบ ฯลฯ ซึ่งปัจจุบันเรายอมรับแล้วว่าไม่เป็นความจริง เรามาเชื่อว่าทั้งของหนักและของเบาต่างตกลงมาพร้อมกัน และ เป็นที่ยอมรับกันแล้วว่าดวงอาทิตย์เป็นศูนย์กลางของสุริยจักรวาล โลกหมุนรอบดวงอาทิตย์ และ ดวงจันทร์หมุนรอบโลก

ในปัจจุบันวิธีการหาความรู้ของมนุษย์มีลักษณะเป็นวิธีการทางวิทยาศาสตร์มากขึ้น มีการตั้งสมมติฐาน มีการหาหลักฐานต่าง ๆ เพื่อมาสนับสนุนสมมติฐานที่ตั้งไว้ โดยการใช้แบบสอบถาม โดยการทดลองค้นคว้า มีการจัดตัวเลขเพื่อทำสถิติ และ ในที่สุดก็มีการสรุปเป็นผลของการวิจัยออกมา ทำให้เรามีความเชื่อถือในทฤษฎีต่าง ๆ ที่ได้เขียนไว้ในปัจจุบันมากยิ่งขึ้น เพราะมีการพิสูจน์และทดลองให้เห็นจริงตามทฤษฎีที่ได้เขียนเอาไว้ได้

ในการสัมมนานั้นก็เป็นการช่วยให้สถาบันการศึกษาต่าง ๆ เป็นผู้ที่มีประโยชน์ต่อสังคมมากยิ่งขึ้น จนกระทั่งอาจจะกล่าวได้ว่าหน้าที่ที่สำคัญอย่างหนึ่งของสถาบันก็คือ การให้ความช่วยเหลือชุมชน ให้แนวความคิดใหม่ ๆ แก่ชุมชน เป็นที่รวมวิชาการต่าง ๆ ในส่วนที่ตนรับผิดชอบ เพื่อที่บรรดาบัณฑิตที่จบออกไปจะได้มีโอกาสกลับมาค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติม หรือ เพื่อที่ผู้ที่มีอาชีพที่เกี่ยวข้องจะได้สามารถยึดเป็นที่พึ่งในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ให้ลุล่วงไปได้

ลักษณะที่สำคัญของการสัมมนา

เพื่อให้ตรงกับความหมายดั้งเดิมของการสัมมนา ซึ่งเราจะค้นได้จากในพจนานุกรมทั้งที่เป็นภาษาอังกฤษ และ ภาษาไทย ซึ่งจะขอสรุปเอาสาระสำคัญที่ได้เขียนเอาไว้ดังนี้

1. เป็นกระบวนการเรียนการสอนที่จัดเป็นกลุ่ม ในการที่จะจัดเป็นการเรียนการสอนในรูปของการสัมมนาได้นั้น จะต้องมียุทธศาสตร์ผู้เรียนพอสมควร มีพอที่จะมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันอย่างกว้างขวาง มีพอที่จะจัดแบ่งหน้าที่รับผิดชอบในการดำเนินงานได้ โดยไม่ทำให้ผู้ใดต้องทำหน้าที่หนักจนเกินไป

2. เป็นวิธีการที่ใช้ในหมู่ผู้ที่มีความรู้ดี ในการสัมมนานั้นมีข้อจำกัดตรงที่ผู้เข้าร่วมสัมมนาจะต้องมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน จะต้องมีความรู้พื้นฐานพอที่จะแสวงหาความรู้ในเรื่องนั้น ๆ มาเสนอที่ประชุมได้ เราจะเห็นได้ว่าการสัมมนานั้นจะมีการจัดเฉพาะในการเรียนปีท้าย ๆ ของปริญญาตรี ปริญญาโท หรือ ปริญญาเอก เราจะไม่พบวิธีการเช่นนี้ในการเรียนระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาต้น และ มัธยมศึกษาปลาย ทั้งนี้เพราะนักเรียนในระดับดังกล่าวยังมีการรับผิดชอบน้อย ไม่สามารถแบ่งงานกันทำเองได้ ไม่มีการยอมรับในบทบาทของกันและกันเพียงพอ และ น่าจะใช้วิธีการในรูปอื่น ๆ ประกอบการสอนจะได้ผลดีกว่า เช่น การบรรยาย การทำรายงานร่วมกัน การจัดกิจกรรมร่วมกัน ซึ่งก็เป็นวิธีการที่จะช่วยให้นักเรียนเหล่านั้นสามารถเข้าร่วมสัมมนาได้ในอนาคต

3. มีการประชุมปรึกษาหารือและแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ในการประชุมนี้เป็นเรื่องของคนหมู่มาก เป็นเรื่องของหลาย ๆ ความคิดมาประชุมเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น แต่ละคนจำเป็นต้องรู้บทบาทของตน เช่น ระเบียบในการพูดในที่ประชุม โดยก่อนพูดทุกครั้งจะต้องยกมือขออนุญาตจากประธานก่อน และ เมื่อได้รับอนุญาตแล้วจึงจะทำการพูดได้ จะต้องมีการยกมือที่จะไม่ไปพูดล่วงเกินผู้อื่นในกรณีที่มีความคิดเห็นไม่ตรงกับเรา เราจะต้องเข้าใจในความคิดพื้นฐานของบุคคลแต่ละคน และ เข้าใจปรัชญาของการสัมมนาว่า จะต้องมาจากนานาทัศนะ จากบุคคลที่มีความคิดเห็นที่แตกต่างกัน มีการใช้วิธีการรับฟังความคิดเห็นของคนส่วนใหญ่ หากเกิดความคิดเห็นที่ไม่ตรงกันจะต้องมีการลงมติ เมื่อมติออกมาในรูปใด ๆ คนจะต้องยอมรับ ถึงแม้ว่ามติดังกล่าวนั้นแต่เดิมเราจะไม่เห็นด้วยก็ตาม แต่ถ้าคนส่วนใหญ่ในที่ประชุมมีความคิดเห็นเป็นอย่างนั้น เราจะต้องยอมรับและให้ความร่วมมือที่ดีต่อไป

4. มีผู้ให้คำแนะนำช่วยเหลือ ในการจัดการสัมมนาทุกระดับจำเป็นต้องมีวิทยากรประจำ โดยเป็นผู้ให้คำปรึกษาในเรื่องต่าง ๆ นับตั้งแต่วิธีการสัมมนา การดำเนินการ เลือกประธาน

กรรมการ ฯลฯ เพื่อเข้ารับหน้าที่ในเบื้องต้น

สำหรับในวิชา การสัมมนาทางโสตทัศนศึกษา^๓ ทางภาคศึกษาก็ได้จัดให้มีอาจารย์เข้าทำหน้าที่ให้คำแนะนำช่วยเหลือ ให้ได้มีการเลือกประธานกรรมการสัมมนา รองประธานกรรมการสัมมนา เลขานุการ และ กรรมการ ตลอดจนให้ข้อเสนอแนะในประเด็นที่ประธานเกิดความสงสัย และไม่สามารถที่จะหาข้อยุติได้โดยเร็ว ประธานก็อาจจะต้องปรึกษาอาจารย์ได้ ในกรณีบรรดาอาจารย์ที่ให้คำแนะนำช่วยเหลือ ก็ไม่จำเป็นที่จะต้องมีความคิดเห็นเหมือนกัน อาจจะแตกต่างกันได้ เช่นเดียวกับผู้ที่เข้าร่วมสัมมนา และ เมื่อมีประเด็นที่ขัดแย้งกันก็อาจจะใช้วิธีการสัมมนาคือให้บรรดาสมาชิกออกเสียง ในการตัดสินใจปัญหาได้เช่นเดียวกัน

5. มีการเสนอความคิดเห็นในรูปต่าง ๆ ในการสัมมนานั้นผู้เข้าร่วมสัมมนาอาจจะมีความคิดเห็นในรูปที่ต่าง ๆ กัน เช่น การส่งเอกสารเข้าร่วมสัมมนา การรับหัวข้อมาดำเนินการสัมมนา กลุ่มย่อย มีการเสนอความคิดเห็นในขณะที่ทำการสัมมนา มีการเชิญวิทยากรผู้มีประสบการณ์ในเรื่องที่กำลังกล่าวถึง มาให้ความรู้เพิ่มเติม

ในการเสนอความคิดเห็นในรูปต่าง ๆ นี้อาจจะจำเป็นต้องใช้อุปกรณ์ต่าง ๆ เข้าช่วย เช่น การใช้เครื่องขยายเสียงเพื่อให้เสียงของผู้พูดได้ยินกันอย่างทั่วถึง การใช้เอกสารแจกล่วงหน้า เพื่อเป็นการประหยัดเวลาทำให้ได้เนื้อหาสาระมากยิ่งขึ้น การใช้โสตทัศนอุปกรณ์ในรูปต่าง ๆ เช่น เครื่องฉายภาพข้ามศีรษะ การใช้ภาพยนตร์ สไลด์ และ फिल्मสตริป เพื่อให้บรรดาผู้เข้าร่วมสัมมนาได้เข้าใจในเนื้อหาที่พูดได้ดียิ่งขึ้น

ฉะนั้นเพื่อให้การสัมมนาเป็นไปอย่างถูกต้อง เพื่อที่จะได้แตกต่างไปจากกิจกรรมซึ่งมีลักษณะใกล้เคียงกับการสัมมนา เช่น การจัดประชุม การฝึกอบรม การบรรยาย การอภิปราย ฯลฯ ฉะนั้นกิจกรรมที่จะมีลักษณะเป็นการสัมมนาได้นั้นจะต้องมีลักษณะที่สำคัญครบ 5 ประการ ดังที่ได้กล่าวมานี้